

สภาพวิถีและความต้องการทางสังคมของกลุ่ม คนจนเมือง: กรณีศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี Folkway and Social Needs of the Urban Poor: A Case Study of Kanchanaburi Province

ภคพันธ์ ศาลาทอง*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพวิถีและความต้องการทางสังคมรวมทั้งศึกษากระบวนการเสริมสร้างและการสนับสนุนทางสังคม ตลอดจนแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนจนเมือง ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม โดยการสอบถามกับกลุ่มคนจนเมืองเขตเทศบาลเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 222 คน ทำการสัมภาษณ์เจาะลึกจากกลุ่มตัวอย่างที่ถูกเลือกจำนวน 10 คน รวมทั้งการประชุมเชิงปฏิบัติการและการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาการตีความและพรรณนาความจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ผลการวิจัยพบว่าสภาพวิถีของคนจนเมืองส่วนใหญ่มีที่อยู่อาศัยเป็นบ้านตนเองแต่เช่าที่ดิน ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ไม่มีความมั่นคงในอาชีพ รายได้รวมในครอบครัวโดยประมาณเดือนละ 8,001 - 11,000 บาท ไม่มีการออม มีการกู้ยืมทั้งในและนอกระบบ ส่วนใหญ่ไม่เคยตรวจสุขภาพประจำปี วิธีการดูแลตนเองเมื่อเกิดการเจ็บป่วยโดยมากไปโรงพยาบาลของรัฐ และใช้สิทธิบัตรประกันสุขภาพมากที่สุด การมีส่วนร่วมทางสังคม ได้แก่ งานเทศกาล ประเพณี ปัญหาคุณภาพชีวิตพบมากที่สุดเกี่ยวกับรายได้ ความต้องการทางสังคม คือการมีชีวิตอยู่รอด มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองและเข้าถึงแหล่ง

* อาจารย์ สาขาวิชาศึกษาทั่วไป กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ กระบวนการเสริมสร้างและการสนับสนุนทางสังคมของกลุ่มคนจนเมือง พบว่าด้านครอบครัวอยู่ในรูปของการให้ความช่วยเหลือด้านเงินทอง สิ่งของ และแรงงาน ด้านอารมณ์ความรู้สึกอยู่ในรูปแบบเชิงวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ด้านการยอมรับและเห็นคุณค่าในตนเองโดยการสนับสนุนด้านงบประมาณ บุคลากร ข้อมูลข่าวสาร การประชาสัมพันธ์และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนจนเมือง ได้แก่ การส่งเสริมความรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตตามความเหมาะสม การสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้และศูนย์พัฒนาภูมิปัญญาในชุมชน การสนับสนุนงบประมาณและจัดหาบุคลากรให้กับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนในชุมชน การส่งเสริมและขยายโครงการบ้านมั่นคง การพัฒนาระบบสาธารณสุขโรคให้ครบทุกครัวเรือน การปรับปรุงทัศนคติของชุมชนให้นำอยู่ พัฒนาศักยภาพการบริการภาครัฐอย่างเท่าเทียม การสนับสนุนจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนและสวัสดิการทางเลือก ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการพัฒนาชุมชน

คำหลัก: สภาพวิถี, ความต้องการทางสังคม, คนจนเมือง, คุณภาพชีวิต

Abstract

This research aims to study the folkway and social needs as well as constructing process, social supporting and developing quality of life of the urban poor. Mixed-method and interviewing were used with 222 urban poor in Kanchanaburi Province. Deep interviewing, operating conference and group discussion were used with 10 people from selected group. Data was analyzed with descriptive statistics, interpreted and described from empirical evidence. The research revealed that Folkway of the urban poor: They had their own residence, but rent the land. They were workers, had no job stability, average income 8,001 – 11,000 Baht, no saving, taking formal and informal on loan, no yearly health check-up. They went to the government hospitals and used health assurance cards. They participated in festivals, traditions. Their income was the problem in quality of life. They

needed to survive to have their own residence and to access the low interest loan. Constructing process and social supporting of the urban poor were money, materials and workers in family. Emotional factors were culture, traditions and community activities. Self-esteem was supported by budget, information and activities in quality of life. The ways to develop quality of life were giving knowledge, building learning and local wisdom centers, budget supporting for small children in community, promoting and expanding house project, developing public utility, adjusting landscape, developing equally in public service, setting welfare funds, promoting children and teenagers to participate in community development.

Keywords: Folkway, Social needs, Urban poor, Quality of Life

บทนำ

แนวทางการพัฒนาของประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้สภาพชุมชนเมืองและชนบทมีความเจริญทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภคต่าง ๆ ได้รับการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว รวมทั้งด้านการศึกษาและการสาธารณสุข สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามเป็นที่สังเกตว่าการพัฒนาที่ผ่านมาจะส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวมดีขึ้นแต่ยังไม่มีเสถียรภาพ คนไทยทุกหมู่เหล่ายังไม่ได้รับผลดีอย่างทั่วถึง การกระจายรายได้กระจุกอยู่กับคนระดับบนจำนวนมาก หนี้สินครัวเรือนเพิ่มขึ้น การใช้จ่ายเกินตัว สังคมเสื่อมโทรม คุณธรรมจริยธรรมเสื่อมถอย ความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลดลงอย่างรวดเร็ว (สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2550, หน้า 23)

ผลของการพัฒนาประเทศได้ก่อให้เกิดความเสียหายของสมดุลระหว่างความต้องการและการตอบสนองต่อความต้องการขึ้นในสังคม โดยก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ เช่น ความยากจน การว่างงาน ภาระหนี้สิน จากผลดังกล่าวนี้ พบว่ามีกลุ่มคนจำนวนมากที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับภาวะเสี่ยงทางสังคมและความไม่สมดุลของการ

พัฒนาในระดับที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะปัญหาจากวิกฤติเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2551 ยิ่งส่งผลให้ความยากจนและความด้อยโอกาสทางสังคม โดยเฉพาะกลุ่มคนจนเมืองเป็นกลุ่มบุคคลที่มีรายได้น้อย อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดและชุมชนผู้มีรายได้น้อยอื่น ๆ ในเมือง รวมทั้งกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่ขาดโอกาสในทุกด้านอย่างทัดเทียมกับคนอื่น ๆ ในสังคม ต้องเผชิญกับความยากลำบากเพิ่มขึ้น คนจนเมืองเหล่านี้ส่วนใหญ่ คือ เกษตรกรที่ล้มละลายหรือคนที่ไร้ที่ทำกิน หาเลี้ยงชีพในชนบทได้ไม่พอกินพอใช้ จึงอพยพเข้ามาในเมืองเพื่อประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น เช่น อาชีพรับจ้าง ก่อสร้าง ค้าขาย หาบเร่ แผงลอย เสิร์ฟอาหาร เช่นรถขายของ ขับรถแท็กซี่ ขับขี่จักรยานยนต์รับจ้าง รับซื้อของเก่า อาชีพเหล่านี้เป็นแรงงานที่ไม่ต้องมีทักษะมาก ส่วนใหญ่จะได้รับผลตอบแทนต่ำ ปัญหาสำคัญของคนจนเมือง คือ การขาดแคลนที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม ขาดแคลนสาธารณูปโภค ขาดการเข้าถึงบริการทางสังคม เช่น การศึกษาและสาธารณสุข อีกทั้งต้องเผชิญกับปัญหาการถูกไล่รื้อที่อยู่อาศัยต้องอพยพโยกย้ายหลายครั้ง ปัญหาความแออัดเสื่อมโทรมไม่ถูกสุขลักษณะของสภาพแวดล้อม ขาดการยอมรับและสถานะที่ถูกต้อตามกฎหมาย ขาดความมั่นคงในอาชีพและรายได้ไม่แน่นอน ปัญหาหนี้สินนอกระบบ ซึ่งต้องเสียดอกเบี้ยสูงกว่าดอกเบี้ยในระบบหลายเท่า ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และปัญหายาเสพติด (วิทยากร เชียงกูล, 2546, หน้า 18-20)

กาญจนบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางด้านตะวันตกของประเทศไทย มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับ 3 ของประเทศ รองจากจังหวัดนครราชสีมาและเชียงใหม่ จากการสำรวจของสำนักงานสถิติจังหวัดกาญจนบุรีพบว่า ในปี พ.ศ. 2551 จังหวัดกาญจนบุรีมีประชากรทั้งสิ้น 840,905 คน ประกอบด้วยประชากรที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลจำนวน 657,437 คน และประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลจำนวน 183,468 คน ในจำนวนเหล่านี้ยังมีผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน สิทธิในการอยู่อาศัยโดยถูกต้องตามกฎหมาย (สำนักงานสถิติจังหวัดกาญจนบุรี, 2552) โดยเฉพาะกลุ่มคนจนเมืองในเขตเทศบาลเมือง เป็นกลุ่มคนจนที่เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัย มีแหล่งรายได้จากการประกอบอาชีพอิสระในย่านการค้า แหล่งท่องเที่ยว สถานี่รถขนส่ง โรงแรม สถานบันเทิง ธุรกิจขนาดเล็ก รวมทั้งสถานศึกษาและส่วน

ราชการที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเท่าที่ควร ด้วยข้อเท็จจริงดังกล่าวผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับสภาพวิถีและความต้องการทางสังคมของกลุ่มคนจนเมือง ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความสำคัญและน่าสนใจอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพื่อจะได้ทราบว่าคุณภาพวิถีและความต้องการทางสังคมของกลุ่มคนจนเมืองเป็นอย่างไร กระบวนการเสริมสร้างและการสนับสนุนทางสังคมของกลุ่มคนจนเมืองเป็นเช่นไร รวมทั้งแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนจนเมืองมีลักษณะอย่างไร ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนจนเมืองอื่น ๆ ได้และการตัดสินใจเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนจนเมืองต่อไป

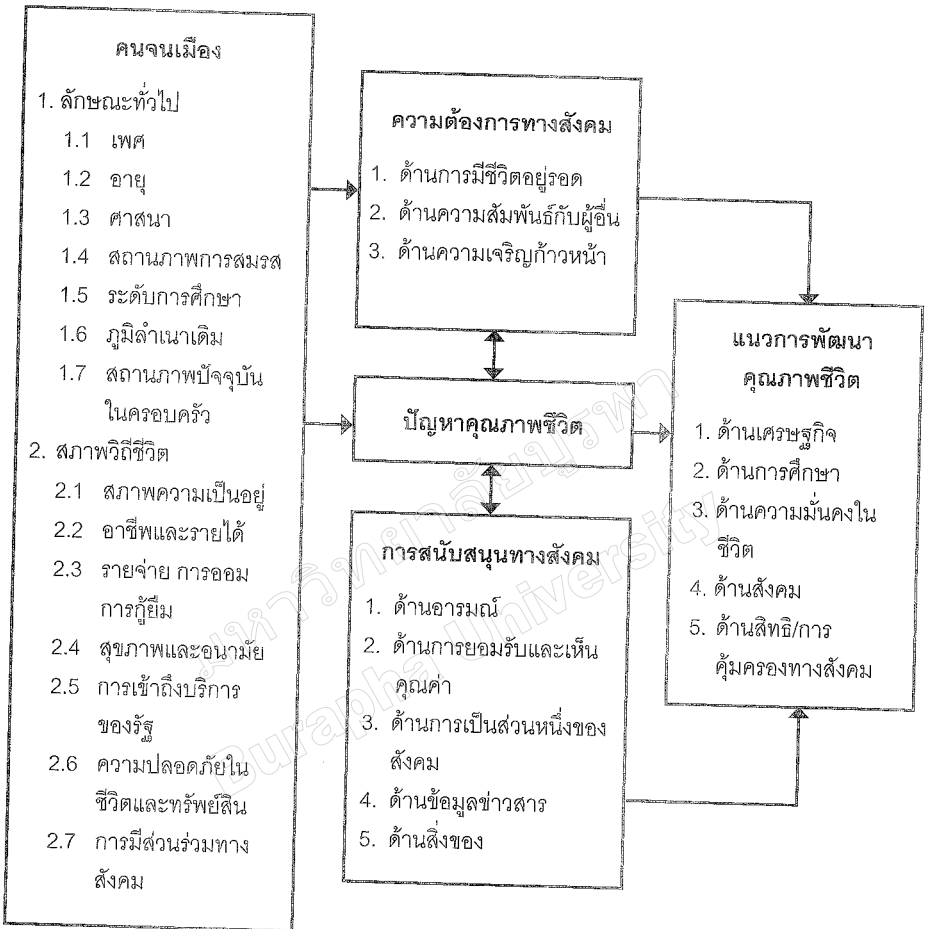
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพวิถีและความต้องการทางสังคมของกลุ่มคนจนเมืองจังหวัดกาญจนบุรี
2. เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างและการสนับสนุนทางสังคมของกลุ่มคนจนเมืองจังหวัดกาญจนบุรี
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนจนเมืองจังหวัดกาญจนบุรี

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยขึ้นโดยอาศัยแนวคิดทฤษฎี ดังนี้ (1) แนวคิดเกี่ยวกับคนจนเมืองของสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554, หน้า 6-7) ซึ่งระบุลักษณะของคนจนเมืองว่า เป็นกลุ่มคนผู้มีรายได้น้อยที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดและชุมชนผู้มีรายได้น้อยอื่น ๆ ในเมือง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนอกระบบ มีรายได้น้อยไม่แน่นอน รวมทั้งขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐานต่าง ๆ (2) แนวคิดเกี่ยวกับสภาพวิถีชีวิตคนจนเมืองของสุมาลี สันติพลภูมิ และคณะ (2549, หน้า 2-3) ที่จำแนกมิติความยากจนได้แก่ ด้านสภาพความเป็นอยู่ ด้านอาชีพและรายได้ ด้านรายจ่าย การออม การกู้ยืม

ด้านสุขภาพและอนามัย ด้านเข้าถึงบริการของรัฐ ด้านความปลอดภัยในอาชีพและทรัพย์สิน และด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม (3) แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยการแก้ปัญหาคนจนเมืองของวิทยากร เชียงกูล (2546, หน้า 151-153) ประกอบด้วยระดับบุคคลและครอบครัว โดยให้การศึกษา อบรมและพัฒนาความรู้ ทักษะและอาชีพ ระดับกลุ่ม ชุมชนและเครือข่าย ส่งเสริมการรวมกลุ่ม ปรับระบบการออมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและการทำมาหากิน ระดับหน่วยงานรัฐและองค์กรต่าง ๆ โดยการสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย สนับสนุนแหล่งทุนและการเข้าถึงบริการของรัฐ (4) แนวคิดทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ (ERG Theory) ของ Alderfer (1972, pp. 142-175) ได้แก่ ความต้องการที่มีชีวิตอยู่รอด (Existence Needs: E) ความต้องการด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Relatedness Needs: R) และความต้องการด้านความเจริญก้าวหน้า (Growth Needs: G) (5) แนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคมของ Thoits (1982, pp. 147-148) ได้แก่ การสนับสนุนด้านอารมณ์ (Emotional Support) การสนับสนุนด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า (Esteem Support) การสนับสนุนทางด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Socially Support of Network) การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร (Information Support) และการสนับสนุนด้านสิ่งของ (Tangible Support) และ (6) แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (ม.ป.ป., หน้า 11) ประกอบด้วยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพ (การมีงานทำ ความมั่นคงในการทำงาน ปัจจัยการผลิต และผลผลิต) รายได้ และหนี้สิน ด้านศึกษา ได้แก่ การศึกษาและทักษะการใช้ชีวิต ด้านความมั่นคงในชีวิต ได้แก่ สุขภาพ และที่อยู่อาศัย ด้านสังคม ได้แก่ การเข้าถึงบริการ และการบริโภคข้อมูลข่าวสาร ด้านสิทธิทางสังคม/การคุ้มครองสิทธิ ได้แก่ สถานภาพทางกฎหมาย และการมีสถานะทางสังคม ที่คำนึงถึงหลักการด้านสิทธิในการบริการ ประสิทธิภาพบริการ และคุณภาพบริการในระดับปัจเจกบุคคล ดังภาพประกอบต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นวิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องสมบูรณ์ของการวิจัย (Creswell & Clark, 2007, p. 5) เป็นการศึกษารวบรวมทั้งจากข้อมูลทุติยภูมิโดยศึกษาจากเอกสารและข้อมูลปฐมภูมิเป็นการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลทุติยภูมิใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยและการเปรียบเทียบเชื่อมโยงผลการศึกษาก่อนหน้ากับผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ในส่วนการศึกษาข้อมูลปฐมภูมินี้ใช้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มคนจนเมือง เขตเทศบาลเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย ชุมชนเตาปูน 1-2 และชุมชนเตาปูน 3 จำนวน 501 ครัวเรือน (เทศบาลเมืองกาญจนบุรี, 2552, หน้า 2) ด้วยสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรกเป็นชุมชนผู้เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัย ประการที่สองเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในย่านการค้าแหล่งท่องเที่ยว สถานิรถขนส่ง โรงแรม สถานบันเทิง ธุรกิจขนาดเล็ก รวมทั้งสถานศึกษาและส่วนราชการ ซึ่งสะท้อนแหล่งที่มารายได้ของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งพิจารณาจากข้อมูลการสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองกาญจนบุรี หน่วยงานพัฒนาชุมชน และเจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดกาญจนบุรี กลุ่มงานนโยบายและวิชาการ (เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2553) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ตัวแทนแต่ละครัวเรือนในชุมชน ผู้วิจัยใช้การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie & Morgan (1970, pp. 608-609) ได้จำนวนขนาดตัวอย่าง 222 ครัวเรือน และใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (Systematic Random Sampling) ตามบัญชีรายชื่อครัวเรือนที่ลงทะเบียนราษฎรกับเทศบาลเมืองกาญจนบุรี โดยกำหนดสัดส่วนตัวอย่างของชุมชนเตาปูน 1-2 และชุมชนเตาปูน 3 เท่ากับ 2:1 ได้กลุ่มตัวอย่างดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ประชากร ขนาดตัวอย่างและจำนวนตัวอย่าง

ชุมชน	ประชากร (ครัวเรือน)	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)
ชุมชนเตาปูน 1-2	348	154
ชุมชนเตาปูน 3	153	68
รวม	501	222

จากนั้นสำรวจรายชื่อ คุณสมบัติ ประสบการณ์ รวมทั้งจัดทำบัญชีรายชื่อของ ผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลการสนทนากลุ่ม และผู้ให้ข้อมูลการ ประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

1. ตัวแทนผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นกลุ่มคนจนเมืองในชุมชน เตาปูน 1-2 และชุมชนเตาปูน 3 ชุมชนละ 5 คน รวมจำนวนทั้งหมด 10 คน โดย ประสานขอความร่วมมือจากผู้ประสานงานในพื้นที่ในการเข้าถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

2. ตัวแทนผู้ให้ข้อมูลการประชุมเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย ตัวแทนกลุ่ม คนจนเมือง 4 คน คณะกรรมการชุมชน 4 คน ตัวแทนนักวิชาการและเจ้าหน้าที่ที่ เกี่ยวข้อง 4 คน รวมทั้งหมด 12 คน

3. ตัวแทนผู้ให้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ตัวแทนกลุ่มคนจน เมือง 4 คน คณะกรรมการชุมชน 4 คน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 4 คน รวมทั้งหมด 12 คน

เครื่องมือที่ใช้ในวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นชุดคำถามหรือปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนจนเมือง ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป สภาพวิถีของคนจนเมือง ปัญหาคุณภาพชีวิตและการสนับสนุนทางสังคม ความต้องการทางสังคม และแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญจาก 3 ท่าน ใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item Objective Congruence Index: IOC) (สูวิมล ติरणันท์, 2551, หน้า 165-166) ปรากฏผลอยู่ระหว่าง 0.7-1 และหาความเที่ยงแบบการวัดความสอดคล้องภายใน (Measure of Internal Consistency) โดยเลือกใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient Alpha) (สูวิมล ติरणันท์, 2551, หน้า 173-181) ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.89

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่

2.1 แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีประเด็นหลักเกี่ยวกับวิถีชีวิต ลักษณะการประกอบอาชีพ ปัญหาคุณภาพชีวิต ความต้องการทางสังคม แนวทางการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาคุณภาพชีวิต

2.2 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (A-I-C Approach) มีประเด็นหลักเกี่ยวกับวิถีชีวิตและทิศทางของชุมชนคนจนเมือง บทบาทของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต การเสริมสร้างและการสนับสนุนทางสังคมของกลุ่มคนจนเมือง และแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนจนเมือง

2.3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) มีประเด็นหลักเกี่ยวกับลักษณะสภาพปัญหาของชุมชนในอดีตและปัจจุบัน วิถีชีวิต ลักษณะการประกอบอาชีพ ปัญหาคุณภาพชีวิตและการแก้ไขปัญหาที่เร่งด่วน ความต้องการทางสังคมและการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจนบทบาทของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ทั้งนี้ให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบความชัดเจนของคำถามการสัมภาษณ์ การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการสนทนากลุ่มตามกรอบแนวคิดและผลวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากการสำรวจก่อนการเก็บรวมข้อมูลภาคสนาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสำรวจโดยใช้ การสอบถาม (Questionnaire) กับกลุ่มคนจนเมือง เขตเทศบาลเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 222 คนครัวเรือน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถเข้าใจปรากฏการณ์ ทางสังคมของกลุ่มคนจนเมือง
2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับ ตัวแทนกลุ่มคนจนเมือง การค้นหากระบวนการเสริมสร้างและการสนับสนุนทาง สังคมของกลุ่มคนจนเมืองโดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ (A-I-C Approach) และการ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเป็นการรับฟังความคิดเห็น สรุปและยืนยัน ข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้องและกลุ่มคนจนเมืองในพื้นที่เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนา คุณภาพชีวิตในอนาคต

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นการวิเคราะห์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ การสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ การหาค่าร้อยละ การ หาค่าสัดส่วน การวัดการกระจาย (พิสัย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความแปรปรวน และสัมประสิทธิ์ความผันแปร)
2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกที่ได้จาก การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยจัดทำโดยการรวบรวม จัดระบบข้อมูลและป้องกันด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยเปรียบเทียบแหล่งที่มาของข้อมูลที่แตกต่างกัน มีการเปรียบเทียบข้อมูลระหว่าง ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มเป้าหมาย และวิเคราะห์เนื้อหาต่างๆ (Content Analysis) (Wiersma & Jurs, 2005, pp. 256-257) ส่วนข้อมูลที่ได้จากการประชุมเชิง ปฏิบัติการ (A-I-C Approach) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้วิจัยจัดเรียบ เรียงความสัมพันธ์รวมทั้งวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์ สรุปประเด็น (Thematic Analysis) ตามลำดับ รวมทั้งมีการบันทึกภาพและเสียง

เพื่อที่จะนำมาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และผลของกระบวนการในแต่ละขั้นตอนหลังการประชุม

ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 สภาพวิถีและความต้องการทางสังคมของกลุ่มคนจนเมืองจังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษพบว่า

1.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 65.3 อายุอยู่ระหว่าง 41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 42.8 นับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 94.6 สมรสแล้ว คิดเป็นร้อยละ 51.4 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 38.7 ภูมิลำเนาเดิมอยู่จังหวัดกาญจนบุรี คิดเป็นร้อยละ 85.6 สถานภาพปัจจุบันในครอบครัวส่วนใหญ่เป็นผู้อาศัย คิดเป็นร้อยละ 64.9

1.2 ลักษณะสภาพวิถีชีวิตของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่พบว่า

1.2.1 สภาพความเป็นอยู่ของกลุ่มตัวอย่างพิจารณาตามลักษณะที่อยู่อาศัยส่วนมากมีที่อยู่อาศัยเป็นบ้านตนเองแต่เช่าที่ดินของที่ราชพัสดุ คิดเป็นร้อยละ 53.2 อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลา 10 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 55.0 ส่วนใหญ่มีภาระรับผิดชอบในครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 81.1 เช่น รับผิดชอบผู้สูงอายุ เด็กที่อยู่โรงเรียน ผู้พิการและผู้ที่อยู่ในวัยทำงานแต่ว่างงานตามลำดับ

1.2.2 ลักษณะอาชีพและรายได้ของกลุ่มตัวอย่างส่วนมากประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 50.9 ไม่มีความมั่นคงในอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 51.4 มีรายได้ต่อวันในการประกอบอาชีพวันละ 151 – 300 บาท คิดเป็นร้อยละ 43.7 รายได้รวมของสมาชิกทุกคนในครอบครัวต่อเดือนโดยประมาณเดือนละ 8,001 – 11,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 46.8 และไม่มีรายได้พิเศษ คิดเป็นร้อยละ 86.9 จำนวนมากที่สุด

1.2.3 ลักษณะรายจ่าย การออม การกู้ยืมของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายจ่ายในครัวเรือนต่อวันโดยประมาณต่ำกว่า 300 บาท คิดเป็นร้อยละ 60.4 รายจ่ายทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 65.8 เช่น สุรา บุหรี่ เครื่องดื่มชูกำลัง หวย ส่วนการออมไม่มี คิดเป็นร้อยละ 61.7 มีการกู้ยืมประกอบด้วยการกู้ยืมในระบบและนอกระบบ คิด

เป็นร้อยละ 63.1 สำหรับแหล่งการกักขังส่วนมากมาจากญาติ/เพื่อน คิดเป็นร้อยละ 43.2

1.2.4 ลักษณะทางสุขภาพอนามัยของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยตรวจสุขภาพประจำปีในรอบปีที่ผ่าน คิดเป็นร้อยละ 64.9 ไม่มีโรคประจำตัว คิดเป็นร้อยละ 61.3 (โรคที่ต้องรักษา หรือรับประทานยาอย่างต่อเนื่อง) ส่วนวิธีการดูแลตนเองเมื่อเกิดการเจ็บป่วยส่วนมากไปโรงพยาบาลของรัฐ คิดเป็นร้อยละ 42.3 และส่วนใหญ่มีการออกกำลังกาย คิดเป็นร้อยละ 55.9

1.2.5 ลักษณะการเข้าถึงบริการของรัฐของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการเข้าถึงบริการของรัฐด้านเศรษฐกิจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 82.0 ได้แก่ โครงการประกันสุขภาพ โครงการเรียนฟรี 15 ปี โครงการกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา โครงการเบี้ยยังชีพคนชรา โครงการกองทุนหมู่บ้าน และอื่น ๆ รวมทั้งใช้สิทธิบัตรประกันสุขภาพและการเข้าถึงบริการของรัฐด้านการรักษาพยาบาล พบว่ามีความสะดวกในการรับบริการรักษาพยาบาลตามลักษณะการใช้สิทธิ คิดเป็นร้อยละ 82.0 ส่วนด้านการรักษาความปลอดภัยสาธารณะ เช่น มาตรการการป้องกันอัคคีภัย การป้องกันปัญหาน้ำท่วม คิดว่ามีการรักษาความปลอดภัยจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 92.8 รวมทั้งเคยใช้บริการนั้นหนาแน่นและการพักผ่อนหย่อนใจที่รัฐจัดให้ คิดเป็นร้อยละ 58.1

1.2.6 ลักษณะความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของกลุ่มตัวอย่างพบว่าไม่เคยเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 92.3 เช่นเพลิงไหม้หรือจี้ปล้นทรัพย์สิน แต่มีเหตุการณ์การทะเลาะวิวาทหรือทำร้ายร่างกายมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 5.0 สำหรับการจัดกราดด้านรักษาความสงบและความปลอดภัยพบว่ามีครั้ง คิดเป็นร้อยละ 52.3

1.2.7 ลักษณะการมีส่วนร่วมทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 57.7 ได้แก่ งานเทศกาล ประเพณี เข้าร่วมประชุม ด้านบทบาทในชุมชนพบว่าส่วนใหญ่ไม่มีบทบาทในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 78.4

1.3 ปัญหาคุณภาพชีวิตของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีปัญหาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ปัญหาคุณภาพชีวิตเกี่ยวกับรายได้ รองลงมาคือปัญหาความมั่นคงในการทำงาน ปัญหาหนี้สิน ปัญหาแหล่งทุนการประกอบอาชีพ ปัญหาสุขภาพ ปัญหาการประกอบอาชีพ ปัญหาการศึกษา การอบรมพัฒนา ปัญหาการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหาการเข้าถึงบริการ ปัญหาสิทธิและสวัสดิการ และสุดท้าย ปัญหาการยอมรับทางสังคม

1.4 ความต้องการทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างจำแนกเป็น 3 ด้าน พบว่า

1.4.1 ความต้องการทางสังคมด้านการมีชีวิตอยู่รอดมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเท่ากับ 4.31 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความต้องการทางสังคมเกี่ยวกับการมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง และเข้าถึงแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเพื่อที่อยู่อาศัยได้มีระดับความต้องการมากที่สุด คือค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57 รองลงมาเป็น ความต้องการบริโภคอาหารครบ 3 มื้อ ถูกสุขลักษณะและสามารถซื้อหาได้ในราคา ถูก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.49 และระดับสุดท้ายคือความต้องการได้รับความช่วยเหลือเมื่อประสบความเดือดร้อนและประสบภัยต่าง ๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06 ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความต้องการทางสังคมด้านการมีชีวิตรอด (n = 222)

ด้านการมีชีวิตรอด	ระดับความต้องการ			
	\bar{X}	SD	อันดับ	ระดับ
1. ต้องการบริโภคอาหารครบ 3 มื้อ ถูกสุขลักษณะ และสามารถซื้อหาได้ในราคาถูกลง	4.49	0.577	2	มาก
2. ต้องการมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง และเข้าถึงแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเพื่อที่อยู่อาศัยได้	4.57	0.618	1	มากที่สุด
3. ต้องการมีอาชีพที่มั่นคง ปลอดภัยและได้รับสวัสดิการที่ครอบคลุมทุกกลุ่มอาชีพ	4.43	0.640	4	มาก
4. ต้องการมีรายได้สม่ำเสมอ มีเงินออม ไม่มีหนี้สินและเข้าถึงแหล่งทุนได้ง่าย	4.44	0.655	3	มาก
5. ต้องการได้รับความรู้ที่เหมาะสม เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตอย่างต่อเนื่องและการดูแลตนเอง	4.10	0.792	5	มาก
6. ต้องการเข้าถึงหลักประกันสุขภาพ อย่างเท่าเทียมกับบุคคลอื่น	4.09	0.890	6	มาก
7. ต้องการได้รับความช่วยเหลือเมื่อประสบความเดือดร้อนและประสบภัยต่าง ๆ	4.06	0.843	7	มาก
เฉลี่ย	4.31	0.569		มาก

1.4.2 ความต้องการทางสังคมด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเท่ากับ 4.18 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความต้องการทางสังคมเกี่ยวกับการส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริมและการรวมกลุ่มองค์กรชุมชน มีระดับความต้องการมากที่สุด คือค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44 รองลงมาเป็นความต้องการ

ได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมในการใช้สิทธิและบริการของรัฐและเอกชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 และระดับสุดท้ายคือความต้องการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข่าวสาร และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 ตามลำดับ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความต้องการทางสังคมด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น (n = 222)

ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น	ระดับความต้องการ			
	\bar{X}	SD	อันดับ	ระดับ
1. ต้องการมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน ในครอบครัว ชุมชน	4.20	0.527	3	มาก
2. ต้องการส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริม และการรวมกลุ่มองค์กรชุมชน	4.44	0.581	1	มาก
3. ต้องการได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม ในการใช้สิทธิและบริการของรัฐและเอกชน	4.41	0.577	2	มาก
4. ต้องการได้รับการยอมรับทางสังคม และการบริการทางสังคม	4.09	0.441	4	มาก
5. ต้องการได้รับความคุ้มครองปลอดภัย จากการทำงาน	4.00	0.728	5	มาก
6. ต้องการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข่าวสาร และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น	3.99	0.567	6	มาก
เฉลี่ย	4.18	0.298		มาก

1.4.3 ความต้องการทางสังคมด้านความเจริญก้าวหน้ามีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเท่ากับ 4.03 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความต้องการขยายความคุ้มครองการประกันสังคมแก่ผู้ประกอบการอาชีพอิสระในชุมชน มีระดับความต้องการมากที่สุด คือค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 รองลงมาเป็นความต้องการส่งเสริม

การประกอบอาชีพที่ตรงความถนัด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44 และระดับสุดท้ายคือ ความต้องการรณรงค์สร้างค่านิยมใหม่และปรัชญาในการดำรงชีวิตในสังคมใหม่ที่ เน้นความสุข ความพอเพียงในชีวิต มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.15 ตามลำดับ ดังตารางที่ 4 ตารางที่ 4 คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความต้องการทาง สังคมด้านความเจริญก้าวหน้า (n = 222)

ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น	ระดับความต้องการ			
	\bar{X}	SD	อันดับ	ระดับ
1. ต้องการส่งเสริมการประกอบอาชีพที่ตรงความถนัด	4.44	0.695	2	มาก
2. ต้องการส่งเสริมการออมเงินผ่านระบบกองทุนชุมชน ธนาคาร และการประกันชีวิต	4.09	0.667	4	มาก
3. ต้องการขยายความคุ้มครองการประกันสังคมแก่ผู้ประกอบการอิสระในชุมชน	4.50	0.544	1	มาก
4. ต้องการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนเมืองควบคู่กับการเรียนรู้และส่งเสริมอาชีพ	4.07	0.659	5	มาก
5. ต้องการพัฒนาศูนย์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้มีอุปกรณ์เครื่องมือ และกิจกรรมพร้อมต่อการให้บริการ	4.17	0.657	3	มาก
6. ต้องการพัฒนาศักยภาพของสถาบันทางศาสนา ชุมชนและส่งเสริมให้มีบทบาทในการแก้ปัญหาครอบครัว	3.81	0.446	6	ปานกลาง
7. ต้องการรณรงค์ สร้างค่านิยมใหม่ และปรัชญาในการดำรงชีวิตในสังคมใหม่ที่เน้นความสุข ความพอเพียงในชีวิต	3.15	0.842	7	ปานกลาง
เฉลี่ย	4.03	0.284		มาก

ส่วนที่ 2 กระบวนการเสริมสร้างและการสนับสนุนทางสังคมของกลุ่มคนจนเมืองจังหวัดกาญจนบุรี จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) และการประชุมเชิงปฏิบัติการ (A-I-C Approach) ผลการศึกษาพบว่า

2.1 การให้นิยามความหมายคนจนเมืองจากตัวแทนกลุ่มคนจนเมือง คณะกรรมการชุมชน ตัวแทนนักวิชาการและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องว่าหมายถึง กลุ่มคนจนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมือง ซึ่งมีความทุกข์ยาก รายได้น้อยและไม่มั่นคง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอิสระ หาเข้ากินค่า ไม่มีเงินออม มีหนี้สิน ส่วนมากเป็นหนี้นอกระบบ การศึกษาไม่สูง มีที่อยู่อาศัยเป็นบ้านเช่าหรือเช่าที่ของราชการ ขาดแคลนปัจจัยด้านสาธารณูปโภค สภาพชุมชนแออัด ถนนหนทางคับแคบคูไม่สะอาด ขาดการดูแลและบริการของรัฐที่ไม่ทั่วถึง ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ คนพิการและคนด้อยโอกาส

2.2 สาเหตุของความเป็นคนจนเมือง พบว่ามีสาเหตุจาก

2.2.1 ปัจจัยเชิงโครงสร้าง เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นคนจากต่างถิ่นที่เข้ามาอาศัยอยู่และทำมาหากิน หรือที่เรียกว่ากลุ่มประชากรแฝง ซึ่งไม่มีทะเบียนบ้านอยู่ในเขตพื้นที่ทำมาหากิน ทำให้การจัดสรรทรัพยากรของเทศบาลไปสู่คนในพื้นที่ซึ่งมีความยากจนอยู่เดิมไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ ทำให้มีความยากจนมากขึ้น จึงก่อให้เกิดปัญหาสังคม เช่น การขาดการดูแลและเข้าถึงบริการของรัฐ ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนมีน้อย

2.2.2 ปัจจัยเชิงพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองไม่สามารถขยายตัวหรือพัฒนาในเชิงพื้นที่ ทั้งนี้เป็นเพราะมีเขตพื้นที่ติดแม่น้ำและภูเขาบางส่วนติดทางรถไฟ ทำให้ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในเมือง เพื่อประกอบอาชีพในย่านการค้า แหล่งท่องเที่ยว สถานีรถขนส่ง โรงแรม สถานบันเทิง ธุรกิจขนาดเล็ก รวมทั้งสถานศึกษาและส่วนราชการ

2.2.3 ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง การมีอาชีพที่ไม่มั่นคง ขาดแคลนรายได้ที่เพียงพอสำหรับการยังชีพตามความจำเป็น ความต้องการขั้นต่ำทางสังคมที่จะจัดซื้อหรือจัดหาสิ่งให้อำนวยความสะดวก เช่น ที่อยู่อาศัย รวมถึงการขาดแคลนทักษะ ความสามารถขั้นพื้นฐานในอันที่จะดำรงชีวิตได้ดี เช่น การไม่รู้หนังสือ ความเจ็บไข้ได้ป่วย ความพิการ รวมถึงการเข้าถึงบริการพื้นฐานต่าง ๆ เช่น การรักษาพยาบาล การเข้าเรียนหนังสือของบุตรหลาน การอบรมและรับรู้ข่าวสาร

2.3 การสนับสนุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนจนเมือง พบว่า

2.3.1 ด้านครอบครัว ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่ที่ประกอบด้วยพ่อ แม่และลูกหลานหลายคน แต่อาจมีบางครอบครัวที่มีปู่ ยาย ตายายอยู่ร่วมกัน สำหรับคนหนุ่มสาวจะออกไปทำงาน หรือเรียนหนังสือที่อื่น ซึ่งการสนับสนุนทางสังคมของกลุ่มคนจนเมืองนี้จึงอยู่ในรูปของการให้ความช่วยเหลือด้านเงินทอง สิ่งของและแรงงาน

2.3.2 ด้านอารมณ์ความรู้สึกจะเป็นการให้กำลังใจของคนในครอบครัวซึ่งกันและกันในยามมีปัญหา การให้ความรัก ความอบอุ่น การดูแลเอาใจใส่ ถึงแม้ว่าจะมีการทะเลาะกันบ้างแต่ไม่ใช่เรื่องสำคัญสำหรับคนในครอบครัว

2.3.3 ด้านชุมชน พบว่า การสนับสนุนทางสังคมจะอยู่ในรูปแบบเชิงวัฒนธรรมประเพณีและกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนที่ยังคงได้รับความร่วมมือและมีส่วนร่วมอยู่บ้าง การมีจิตอาสาของคนในชุมชน พบว่ายังคงกระจัดอยู่กับกลุ่มคนที่มีใจรักและเสียสละเวลาในการพัฒนาชุมชนของตน เช่น แกนนำชุมชน แกนนำกลุ่มอาสาสมัครต่าง ๆ ในขณะที่เด็กและเยาวชน พบว่า การมีจิตอาสาน้อยมาก

2.3.4 ด้านของการยอมรับและเห็นคุณค่าในตนเอง จะอยู่ในรูปแบบของการรวมกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มออทิสติก กลุ่มอาชีพ ซึ่งกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ควรต้องได้รับการพัฒนาความรู้ กิจกรรมและงบประมาณ

2.3.5 ด้านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า สำนักงานกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดกาญจนบุรี หน่วยงานเทศบาลเมืองกาญจนบุรี และหน่วยงานอื่น ๆ ยังคงมีบทบาทสำคัญต่อการสนับสนุนทางสังคมของกลุ่มคนจนเมืองต่อไป โดยเฉพาะการสนับสนุนด้านงบประมาณ บุคลากร ข้อมูลข่าวสาร การประชาสัมพันธ์

2.3.6 กระบวนการเสริมสร้างที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนจนเมือง พบว่า

ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การสนับสนุนการเพิ่มรายได้และอาชีพของครอบครัวและชุมชน การสนับสนุนการเปิดศูนย์ผลิตและจำหน่ายสินค้าชุมชนในเขตเทศบาล การสนับสนุนจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าคนจนเมือง การสนับสนุนจัดหาแหล่งทุนหรืองบประมาณลงทุนผ่านการรวมกลุ่มอาชีพ การสนับสนุนจัดหาตลาดเพื่อรองรับ

สินค้ารวมทั้งสร้างจุดเด่นหรือสัญลักษณ์ของสินค้าในชุมชน การสนับสนุนให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรพัฒนาต่างๆ เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมรายได้และบริการเพิ่มมากขึ้นแทนการดำเนินงานแบบแยกส่วน

ด้านการศึกษา ได้แก่ การสนับสนุนทุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาสำหรับเด็กที่ยากจนและด้อยโอกาสในชุมชน การสนับสนุนด้านงบประมาณและจัดหาบุคลากรในการดูแลให้กับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชุมชน การจัดกิจกรรมเพื่อเพิ่มทักษะ ประสบการณ์และนันทนาการสำหรับเด็กและเยาวชน การสนับสนุนและเพิ่มช่องทางข่าวสาร ประชาสัมพันธ์ในชุมชน การสนับสนุนการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยที่เหมาะสมกับเพศและวัย การส่งเสริมการเพิ่มแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ที่บ้าน รวมถึงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การสานแข่งสานตะกร้า

ด้านความมั่นคงในชีวิต ได้แก่ การสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่จัดหน่วยเคลื่อนที่ดูแลและตรวจสุขภาพประจำปีฟรี การส่งเสริมและขยายโครงการบ้านมั่นคง การพัฒนาระบบสาธารณสุขภาคให้ครอบคลุมทุกครัวเรือน รวมทั้งปรับภูมิทัศน์ของชุมชนให้น่าอยู่ การจัดระบบการบริหารจัดการขยะมูลฝอย รวมทั้งพัฒนาศักยภาพการบริการภาครัฐอย่างเท่าเทียมกับบุคคลอื่น

ด้านสังคม ได้แก่ การสนับสนุนจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน การสนับสนุนงบประมาณพัฒนาแหล่งเรียนรู้และศูนย์ต่าง ๆ ในชุมชน การส่งเสริมพัฒนากิจกรรมของเด็กและเยาวชนตามความต้องการที่เน้นการใช้ทักษะชีวิต การสร้างกิจกรรมความสัมพันธ์ภายในครอบครัวระหว่างพ่อ แม่ ลูกและคนในครอบครัวอย่างต่อเนื่อง และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการพัฒนาชุมชน

ด้านสิทธิ/การคุ้มครองทางสังคม ได้แก่ การสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องเร่งสำรวจข้อมูลของผู้มีสิทธิต่าง ๆ ที่ยังไม่ได้รับการดูแล โดยลงพื้นที่สำรวจทุกครัวเรือน การสนับสนุนจัดอบรมและประชาสัมพันธ์ความรู้ด้านกฎหมายสิทธิที่คนในชุมชนควรได้รับ การพัฒนาระบบการเข้าถึงบริการของรัฐและการให้บริการของเจ้าหน้าที่อย่างเท่าเทียม รวมทั้งการสนับสนุนการจัดสวัสดิการทางเลือกของกลุ่มคนจนเมืองในชุมชน

ส่วนที่ 3 แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนจนเมืองจังหวัดกาญจนบุรี ผลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) พบว่า

3.1 การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การมีอาชีพที่มั่นคง มีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพ โดยไม่มีหนี้สิน มีเงินออม สามารถเข้าถึงแหล่งทุนและเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำได้โดยง่าย อยู่ในแหล่งทำมาหากินที่ใกล้บ้าน ดังนั้นสิ่งที่เป็
แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนจนเมือง ได้แก่ การส่งเสริมความ
สามารถในการพัฒนาอาชีพตามความต้องการและความถนัดเพื่อสร้างงาน สร้าง
รายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งจัดหาตลาดในการถ่ายเทสินค้า การขยายโอกาสการประกัน
รายได้ขั้นต่ำในทุกกลุ่มอาชีพ การเร่งสร้างและจัดทำฐานข้อมูลประชากรแฝงอย่าง
เป็นรูปธรรม การจัดหาแหล่งทุนและเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำที่คนจน คนด้อยโอกาสสามารถ
เข้าถึงแบบไม่มีเงื่อนไข การจัดสรรงบประมาณในการพัฒนากลุ่มอาชีพและเพิ่ม
ทักษะของคน ครอบครัวและชุมชนผู้มีรายได้น้อย ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และการส่งเสริมการออมในชุมชนโดยจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ หรือสหกรณ์
ร้านค้าชุมชน

3.2 การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษา หมายถึง การได้รับความรู้
เพื่อพัฒนาทักษะชีวิต การอบรม การฝึกอาชีพตามความถนัดและตามเพศวัย ดังนั้น
แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนจนเมือง ได้แก่ การส่งเสริมความรู้เพื่อ
พัฒนาทักษะชีวิตตามความเหมาะสมของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาการ
อบรม การฝึกอาชีพตามความถนัดและตามเพศวัย การส่งเสริมให้บุตรหลานได้เรียน
หนังสือในระดับที่สูงโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย การสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้และศูนย์
พัฒนาภูมิปัญญาในชุมชน และการสนับสนุนงบประมาณและจัดหาบุคลากรให้กับ
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนในชุมชน

3.3 การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านความมั่นคงในชีวิต หมายถึง การมีที่อยู่
อาศัยเป็นของตนเอง อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมและสังคมที่ดี มีความสุข ความ
ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ได้รับและเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานของรัฐตาม
รัฐธรรมนูญอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม โดยเจ้าหน้าที่ให้การดูแลอย่างเต็มที่ ชัน
ตอนไม่ยุ่งยากหรือมีเงื่อนไข เมื่อมีปัญหาได้รับคำปรึกษาแก้ไขปัญหอย่างดี ได้แก่
การส่งเสริมและขยายโครงการบ้านมั่นคง การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคให้
ครอบคลุมทุกครัวเรือน การปรับภูมิทัศน์ของชุมชนให้น่าอยู่รวมทั้งการจัดการ

ขยายผลปล่อย พัฒนาศักยภาพการบริการภาครัฐอย่างเท่าเทียม การดูแลและตรวจสุขภาพประจำปีฟรี

3.4 การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสังคม หมายถึง การมีสัมพันธภาพระหว่างวัยที่ดี มีส่วนร่วมและจิตอาสาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตอยู่ภายใต้วัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่น ปราศจากอบายมุข ยาเสพติดและเกม เกิดแหล่งเรียนรู้และการอนุรักษ์ภูมิปัญญา รวมทั้งได้รับข้อมูลข่าวสารและการประชาสัมพันธ์อย่างมีประสิทธิภาพทั่วถึง โดยมีแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ การสนับสนุนจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน การสนับสนุนงบประมาณพัฒนาแหล่งเรียนรู้และศูนย์ต่าง ๆ ในชุมชน การส่งเสริมพัฒนากิจกรรมของเด็กและเยาวชนตามความต้องการที่เน้นการใช้ทักษะใช้ชีวิต การสร้างกิจกรรมความสัมพันธ์ภายในครอบครัวระหว่างพ่อ แม่ ลูกและคนในครอบครัว และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการพัฒนาชุมชน

3.5 การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสิทธิ/การคุ้มครองทางสังคม หมายถึง การได้รับสวัสดิการและหลักประกันความมั่นคงของชีวิตที่ครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนตาย การยอมรับและการเข้าถึงบริการทางสังคมอย่างเท่าเทียมภายใต้รัฐธรรมนูญ รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น

การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะการวิจัย

การอภิปรายผล

1. สภาพวิถีชีวิตของคนจนเมืองจังหวัดกาญจนบุรี พบว่ามี 7 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาพความเป็นอยู่ ด้านอาชีพและรายได้ ด้านรายจ่าย การออม การกู้ยืม ด้านสุขภาพและอนามัย ด้านการเข้าถึงบริการของรัฐ ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม ซึ่งผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยสุมาลี สันติพลภูมิ และคณะ (2549, หน้า 2-3) ที่ศึกษาพบว่าสภาพวิถีชีวิตของคนจนเมืองสามารถพิจารณาจากด้านสภาพความเป็นอยู่ ลักษณะที่อยู่อาศัยขาดสุขลักษณะ แออัด ไม่ปลอดภัย ด้านอาชีพและรายได้ที่ขาดแคลน มีรายได้ต่ำกว่าระดับพอเลี้ยงชีพของคนทั่วไป หรือมีรายได้ไม่แน่นอน ไม่มั่นคง ด้านรายจ่าย การออม การกู้ยืม เช่น รายจ่ายมากกว่ารายรับ ไม่มีการออม มีปัญหาหนี้สิน ด้านสุขภาพและ

อนามัย ความไม่แข็งแรงสมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจและชีวิตความเป็นอยู่ อันเนื่องมาจากความเจ็บป่วยที่ไม่ได้รับการรักษา เพราะไม่สามารถเข้าถึงบริการด้านสาธารณสุข ด้านการเข้าถึงบริการของรัฐ หมายถึงการขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ของรัฐ เช่น ด้านสาธารณสุข ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข และสวัสดิการต่าง ๆ หรือขาดโอกาสในการครอบครองปัจจัยการผลิตขั้นพื้นฐาน ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินที่มีความเสี่ยง ขาดการดูแลและพัฒนาของชุมชน และด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม ได้แก่ การดำเนินชีวิตที่ขาดการมีส่วนร่วมในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการปกครอง

2. ปัญหาคุณภาพชีวิตของคนจนเมืองจังหวัดกาญจนบุรี พบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับรายได้ ปัญหาความมั่นคงในการทำงาน ปัญหาหนี้สิน ปัญหาแหล่งทุนการประกอบอาชีพ ปัญหาสุขภาพ ปัญหาการประกอบอาชีพ ปัญหาการศึกษา การอบรมพัฒนา ปัญหาการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหาการเข้าถึงบริการ ปัญหาสิทธิและสวัสดิการ และสุดท้ายปัญหาการยอมรับทางสังคม เมื่อพิจารณาจากแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (ม.ป.ป., หน้า 11) ที่ใช้เป็นเกณฑ์พิจารณาคุณภาพชีวิตในการสร้างมาตรฐานการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิกลุ่มคนยากจน พบว่ามีความสอดคล้องดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพ (การมีงานทำ ความมั่นคงในการทำงาน ปัจจัยการผลิต และผลผลิต) รายได้ และหนี้สิน ด้านศึกษา ได้แก่ การศึกษาและทักษะการใช้ชีวิต ด้านความมั่นคงในชีวิต ได้แก่ สุขภาพ และที่อยู่อาศัย ด้านสังคม ได้แก่ การเข้าถึงบริการ และการบริโภคข้อมูลข่าวสาร ด้านสิทธิทางสังคม/การคุ้มครองสิทธิ ได้แก่ สถานภาพทางกฎหมาย และการมีสถานะทางสังคม ทั้งนี้คำนึงถึงหลักการด้านสิทธิในการบริการ ประสิทธิภาพบริการ และคุณภาพบริการในระดับปัจเจกบุคคล

3. ความต้องการทางสังคมของคนจนเมืองจังหวัดกาญจนบุรี พบว่ากลุ่มคนจนเมืองมีความต้องการด้านการมีชีวิตอยู่รอด มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองและเข้าถึงแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเพื่อที่อยู่อาศัยได้ และด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ความต้องการทางสังคมเกี่ยวกับการส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริมและการรวมกลุ่ม

องค์กรชุมชน ส่วนความต้องการทางสังคมด้านความเจริญก้าวหน้า พบว่ามีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะความต้องการขยายความคุ้มครองการประกันสังคม แก่ผู้ประกอบการอาชีพอิสระในชุมชน มีความสอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ (ERG Theory) ของ Alderfer (1972, pp. 142-175) ว่าความต้องการของมนุษย์ที่จะมีชีวิตอยู่รอด (Existence Needs: E) ประกอบด้วย ความต้องการที่จำเป็นในการอยู่รอดของมนุษย์ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า สภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี ค่าตอบแทนและผลประโยชน์เกื้อกูลต่างๆ ความต้องการด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Relatedness Needs: R) ความต้องการที่ครอบคลุมถึงการที่มนุษย์มีชีวิตอยู่ในสังคมที่มีความสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ครอบครัว เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา และเพื่อน และความต้องการด้านความเจริญก้าวหน้า (Growth Needs: G) เป็นความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง และศักยภาพในตนเองที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งเป็นความต้องการทางสังคมของกลุ่มคนจนเมืองที่มีความยืดหยุ่น ไม่เป็นลำดับขั้นและมีความต้องการมากกว่าหนึ่งระดับในช่วงเวลาเดียวกัน

4. การเสริมสร้างและการสนับสนุนทางสังคม พบว่า ด้านครอบครัวมีการสนับสนุนทางสังคมของกลุ่มคนจนเมืองในรูปของการให้ความช่วยเหลือด้านเงินทอง สิ่งของและแรงงาน ด้านอารมณ์ความรู้สึกเป็นการให้กำลังใจของคนในครอบครัวซึ่งกันและกัน ในยามมีปัญหา ด้านชุมชนอยู่ในรูปแบบเชิงวัฒนธรรมประเพณีและกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ด้านของการยอมรับและเห็นคุณค่าในตนเองอยู่ในรูปแบบของการรวมกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพต่างๆ ด้านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดกาญจนบุรี หน่วยงานเทศบาลเมืองกาญจนบุรี และหน่วยงานอื่นๆ เป็นการสนับสนุนด้านงบประมาณ บุคลากร ข้อมูลข่าวสารและการประชาสัมพันธ์ เมื่อพิจารณาแนวคิดของ Thoits (1982, pp. 147-148) พบว่ามีความสอดคล้องตามลักษณะความจำเป็นพื้นฐานทางสังคม 5 ประการ คือ การสนับสนุนด้านอารมณ์ เช่น การให้กำลังใจของคนในครอบครัวซึ่งกันและกัน การสนับสนุนด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า เช่น การรวมกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน การสนับสนุนทางด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เช่น การยอมรับและเห็นคุณค่าของตนเองและสังคม การสนับสนุน

ด้านข้อมูลข่าวสาร เช่น การได้รับข้อมูลข่าวสารและการประชาสัมพันธ์ และการสนับสนุนด้านสิ่งของ เช่น การให้ความช่วยเหลือด้านเงินทอง สิ่งของและแรงงาน

5. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนจนเมืองจังหวัดกาญจนบุรี พบว่ามี 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ เช่น การมีอาชีพที่มั่นคง มีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพ โดยไม่มีหนี้สิน มีเงินออม สามารถเข้าถึงแหล่งทุนและเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำได้โดยง่าย ด้านการศึกษา ได้แก่ การได้รับการความรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตตามความเหมาะสม การอบรม การฝึกอาชีพตามความถนัดและตามเพศวัย ด้านความมั่นคงในชีวิต เช่น การมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมและสังคมที่ดี มีความสุข ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านสังคม ได้แก่ การมีสัมพันธภาพระหว่างวัยที่ดี มีส่วนร่วมและจิตอาสาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตอยู่ภายใต้วัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่น ด้านสิทธิ/การคุ้มครองทางสังคม เช่น การได้รับสวัสดิการและหลักประกันความมั่นคงของชีวิตที่ครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนตาย การยอมรับและการเข้าถึงบริการทางสังคมอย่างเท่าเทียม รวมทั้งการมีส่วนร่วมต่าง ๆ ในสังคม เมื่อพิจารณาแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (ม.ป.ป., หน้า 11) ที่ใช้เป็นเกณฑ์พิจารณาคุณภาพชีวิตในการสร้างมาตรฐานการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิกลุ่มคนยากจน พบว่ามีความสอดคล้องดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพ รายได้ รายจ่าย การออมและหนี้สิน ด้านศึกษา ได้แก่ การศึกษาและทักษะการใช้ชีวิต ด้านความมั่นคงในชีวิต ได้แก่ สุขภาพ และที่อยู่อาศัย ด้านสังคม ได้แก่ การเข้าถึงบริการและการบริโภคข้อมูลข่าวสาร ด้านสิทธิทางสังคม/การคุ้มครองสิทธิ ได้แก่ สถานภาพทางกฎหมาย และการมีสถานะทางสังคม แต่จะมีความแตกต่างกับงานวิจัยของวิทยากร เชียงกูล (2546, หน้า 151-153) ที่ว่าการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนจนเมืองควรอยู่ในระดับบุคคลและครอบครัว ระดับกลุ่ม ชุมชน เครือข่าย และระดับหน่วยงานรัฐและองค์กรต่าง ๆ ในที่นี้ ได้แก่ การส่งเสริมการประกอบอาชีพที่ตรงตามความต้องการและความถนัด การสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว การส่งเสริมการจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าในชุมชน การสนับสนุนทุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาสำหรับเด็กที่ยากจน และด้อยโอกาสในชุมชน การสนับสนุนด้านงบประมาณและจัดหาบุคลากรในการดูแลให้กับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชุมชน การสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่จัดหน่วยเคลื่อนที่ดูแลและตรวจสุขภาพประจำปีฟรี

การสนับสนุนการขยายโครงการบ้านมั่นคง พัฒนาระบบสาธารณูปโภคให้ครอบคลุม
ทุกครัวเรือน การสนับสนุนจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน การสนับสนุนงบประมาณ
พัฒนาแหล่งเรียนรู้และศูนย์ต่าง ๆ ในชุมชน การเร่งให้เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้อง
สำรวจข้อมูลผู้มีสิทธิต่าง ๆ ที่ยังไม่ได้รับการดูแล โดยลงพื้นที่ สำรวจทุกครัวเรือน
การจัดอบรมและประชาสัมพันธ์ความรู้ด้านกฎหมาย สิทธิที่คนในชุมชนควรได้รับ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ด้านรัฐบาลควรเร่งดำเนินการให้เกิดความสอดคล้องกับนโยบายการ
ช่วยเหลือคนจนเมืองและคนด้อยโอกาสทางสังคม เร่งสร้างและจัดทำฐานข้อมูล
คนจนเมืองและคนด้อยโอกาสทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรม ลดขั้นตอนการเข้าถึง
บริการทางสังคมที่รัฐจัดให้ เร่งสร้างและปลูกจิตสำนึกให้กับเจ้าหน้าที่เห็นความ
สำคัญของการบริการและการดูแลเอาใจใส่ ศึกษาผลกระทบของนโยบายสาธารณะ
ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนจนเมืองและคนด้อยโอกาสทางสังคม

2. ด้านกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และหน่วยงาน
ที่เกี่ยวข้อง ควรจัดสรรงบประมาณในการพัฒนากลุ่มอาชีพและเพิ่มทักษะของคน
ครบครัวและชุมชนผู้มีรายได้น้อย ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริม
การออมในชุมชนโดยจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ หรือสหกรณ์ร้านค้าชุมชน จัดสรร
งบประมาณและพัฒนาแหล่งเรียนรู้และศูนย์พัฒนาภูมิปัญญาในชุมชน สนับสนุน
งบประมาณและจัดหาบุคลากรให้กับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนในชุมชน

3. ด้านเทศบาลเมืองกาญจนบุรีและหน่วยงานท้องถิ่น ควรเร่งสร้างและจัด
ทำฐานข้อมูลประชากรแฝงอย่างเป็นรูปธรรม ส่งเสริมความสามารถในการพัฒนา
อาชีพตามความต้องการและความถนัดเพื่อสร้างงาน สร้างรายได้เพิ่มขึ้น จัดหา
แหล่งทุนและเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำที่คนจน คนด้อยโอกาสทางสังคมสามารถเข้าถึงแบบ
ไม่มีเงื่อนไข ส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริมและการรวมกลุ่มองค์กรชุมชน
สนับสนุนการจัดสวัสดิการทางเลือกของกลุ่มคนจนเมืองในชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรดำเนินการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนจนเมืองในทุกด้านอย่างลึกซึ้ง เพราะเป็นที่ทราบดีว่ากิจกรรมต่าง ๆ มีทั้งข้อจำกัดในการดำเนินการรวมถึงบริบทของกลุ่มและชุมชนต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อจะได้ตัวแบบที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนจนเมือง

2. ควรศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบและความเหมาะสมของนโยบายสาธารณะเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนจนเมือง เพราะเป็นที่ทราบดีว่านโยบายต่าง ๆ ยังคงมีข้อจำกัด ที่สำคัญกลุ่มคนจนเมืองขาดการมีส่วนร่วมในการนำเสนอความคิดเห็นและความต้องการของตนเอง

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

บรรณานุกรม

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (ม.ป.ป.). *มาตรฐานและคู่มือการใช้มาตรฐานการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส*. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส.
- โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย. (2550). *รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี 2550*. ม.ป.ท.
- เทศบาลเมืองกาญจนบุรี. (2552). *รายงานการจัดทำแผนพัฒนาพัฒนาที่อยู่อาศัยเขตเทศบาลเมืองกาญจนบุรี 2552*. ม.ป.ท.
- วิทยากร เชียงกูล. (2546). คนจนเกิดจากการปล้นสิทธิทางเศรษฐกิจของคนส่วนใหญ่ โดยระบบทุนนิยมผูกขาดที่ด้อยพัฒนา. *วารสารวิชาการสิทธิมนุษยชน*, 1(3), 18-20.
- สุมาลี สันติพลวุฒิ และคณะ. (2549). *โครงการติดตามประเมินผลการแก้ไขปัญหาความยากจนตามยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจน*. กรุงเทพฯ: สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุวิมล ตีรกันันท์. (2551). *การสร้างเครื่องมือวัดตัวแปรในการวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). *เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2544. สถานการณ์ความยากจนและกรอบแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน*. วันศุกร์ที่ 13 กรกฎาคม 2544. ทำเนียบรัฐบาล
- สำนักงานสถิติจังหวัดกาญจนบุรี. (2551). *ข้อมูลสถิติจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน*. วันที่สืบค้น 20 พฤษภาคม 2551, จาก <http://kanchanaburi.nso.go.th/nso/project/search>
- Alderfer, C.P. (1969). An Empirical Test of a New Theory of Human Needs. *Organizational Behavior and Human Performance*, 4, 142- 175.

- Creswell, J.W. & Clark, V.L. (2007). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications. Inc.
- Krejcie, R.V. & Morgan, D.W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 608-609.
- Thoits, P.A. (1982). Conceptual, Methodological and Theoretical Problems in Studying Social Support as a Buffer Against Life Stress. *Journal of Health and Social Behavior*, (9 June), 147-148.
- Wiersma, W. & Jurs, S. (2005). *Research Methods in Education*. Boston: Pearson.